

Field : Business Administration, Social Studies

Type : Research Article

Received: 06.02.2017 - *Corrected*:25.04.2017- *Accepted*:27.04.2017

Aromatik ve Tıbbi Bitkilerin Aile Çiftçilerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasındaki Rolü: Safran Örneği

Feriyal FARHADI ANDARABI¹, Azize TUNÇ HASSAN²

¹ Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Doktora Öğrencisi, TÜRKİYE

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, TÜRKİYE

E-Posta: feriyalfarhadi@hotmail.com, azize@gazi.edu.tr

Öz

Safran; aroması, tadı, kimyasal özellikleri ile Eko Gastronomi, Turizm, Eczacılık, Sanat bilimlerinin odaklandığı bir bitki olduğu için ulusal ve uluslar arası pazarın da ilgisini çekmektedir. Safranın uluslararası ticari ürün olması nedeniyle, üretici ülkeye döviz sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı; İran'ın "Güney Horasan"da yer alan "Gaen" bölgesindeki aile çiftçilerinin Safran yetiştirme nedenlerini irdelemek ve Safran yetiştirilmesi sonucunda oluşan sosyo ekonomik değişiklikleri incelemektir. Ayrıca kurak iklimlerde aile çiftçilerinin, sürdürülebilir turizm faaliyetleri açısından hangi türün gelişmesini istediklerine ilişkin konu da araştırılacaktır. Araştırmada Safran yetiştiren aile çiftçilerin görüşlerini belirlemek için anket uygulanmıştır. "Gaen" de bulunan 389 katılımcı soruları cevaplamıştır. Anketlerin analizinde SPSS 16 kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Safranın, aile çiftçileri üzerinde olumlu sosyo ekonomik etkisi tespit edilmiştir. Nitekim Safran yetiştiren aile çiftçileri; birikimlerinin artması, eğitim düzeylerinin gelişmesi, sağlık hizmetlerinden kaliteli yararlanmaları, kadınların ekonomik özgürlüklerini elde etmeleri gibi olumlu sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca aile çiftçileri bölgede Çöl turizmi, Ekogastronomi turizmi ve kültürel turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi taraftarıdır.

Anahtar kelimeler: Aile çiftçiliği; sosyo-ekonomik etki; safran

Role of the Aromatic and Medical Plants on Social-Economic Development of Family Farms: Saffron Example

Abstract

As the saffron crocus with its aromatic flavor and chemical properties is a plant which Eco gastronomy, tourism, pharmacy sciences and art focused on, it also attracts national and international markets' attention. Producer provides foreign exchange to its country since saffron is an international merchandise. Aim of this study is to study reasons of saffron farming by family farmers within "Gaen" region in "Southern Khorasan" of Iran and to examine socio-economic changes resulting from the saffron farming. Moreover, the topic that which species the family farmers want to grow in arid climates in terms of sustainable tourism activities shall also be researched. In this study, a questionnaire is applied to family farmers growing saffron, to determine their opinions. 389 attendants from "Gaen" answered the questionnaire. In the analysis of questionnaires, SPSS 16 is used. As a result of this research, it is found that saffron has a positive socio-economic effect on family farmers. Indeed, family farmers dealing with saffron farming reached very positive consequences such as improvement in their experiences, in their educational levels and having high – quality benefits from health services and women gaining their economic freedoms, etc. Furthermore, family farmers support desert tourism, eco gastronomy tourism and cultural tourism activities to improve within the region.

Keywords: Family farming; socio-economic effect; saffron

1. Giriş

Son 8.000 yılda, dünyadaki ormanlık alan 62 milyon km² den 33 milyon km²ye düşmüştür. Bu durum son üç yılda yoğunlaşmıştır (Bryant vd., 1997: 1). Gelişmekte olan ülkelerde, insanların % 80'i gıda ve diğer ihtiyaçları için orman ürünleri kullanmaktadır (Mashayekhan vd., 2015: 66). 2015 yılı FAO'nun Orman Komitesinin hazırladığı raporda; ormanların aile çiftçileri üzerindeki olumlu sosyo-ekonomik etkilerine vurgu yapılmaktadır. Ancak ormanların sürdürülebilirliği için bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde yeterli işbirliği yapılmalıdır. Aksi takdirde ekosistem, doğal parklar ve ormanlarda bulunan genetik kaynakların tehlikeye girmesi kaçınılmazdır (FAO Orman Komitesi, 2014). Bu sorunun aşılması için aile çiftçileri orman arazisi yerine çevrelerinde bulunan alternatif toprakları değerlendirmelidir (Lindenmayer vd., 2006: 433).

Birleşmiş Milletlerin 2012 yılının Haziran ayında Rio de Janeiro (Brezilya) da düzenlediği sürdürülebilir Kalkınma Konferansının sloganı; “Biz geleceği istiyoruz” ve ana teması; “Toprağın iyi yönetilmesi ve sürdürülebilirliğiydi”. Biyoçeşitlilik ve ormanların korunması, iklim değişikliğini önlemek, sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği için toprağın iyi yönetilmesi gerekliliğine değinilmiştir (Greening the Blue, 2016).

2015 yılında FAO'nun tarım komitesinin sunduğu raporda; sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği için aile çiftçilerin bilinçli biçimde su ve toprak kaynaklarını kullanmaları gerektiği vurgulanmıştır (FAO Tarım Komitesi, 2015). Aile çiftçilerin özellikle kurak iklimlerde biyokütle ve su kıtlığına dayanıklı esnek yapısı olan yerli türlerden tarım ürünleri yetiştirmesi, erozyon, çölleşme ve toprak bozulmasını önlemek için önem taşımaktadır. Ayrıca kurak iklimlerde uygulanan bilinçli tarım politikası, büyük ölçüde kaynak kullanımı ve tarımsal sistemlerin sürdürülebilirliğini olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla kurak iklimlerde esnek yapılı bitkiler, aile çiftçilerin sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmesi için önemli bir fırsat oluşturmaktadır (Jagger ve Pender, 2003: 84).

Sürdürülebilir gıda güvenliğini artırmak için elverişli ortamların olması gerekmektedir. 2014 yılında ülkeler arasında gıda ve beslenme politikalarını en iyi şekilde planlayıp uygulayanlardan biri Brezilya olmuştur. FAO'nun 2014 yılı için verdiği raporda bu başarının temelinde aile çiftçileri önemli bir yere sahiptir (FAO, 2014). Brezilya'da 2011 yılında düzenlenen CONSEA konferansı; “Yeterli ve sağlıklı gıda: tüm insanların hakkıdır” sloganıyla açılış yapmıştır. Said Renato Maluf bu düşüncüyü şu sözle desteklemiştir; “Gıda egemenliği ve güvenliği için geniş kapsamlı anlaşma gerekiyor. Sağlıklı beslenmek insani bir haktır”. Gıda güvenliği konusundaki başarıyı devam ettirmek için duygularını da şöyle ifade etmiştir; “Bu ilerlemeyi iyi analiz edip, yeni zorluklarla mücadele etmenin zamanı gelmiştir” (CONSEA, 2011). Aslında sözü geçen başarının temel adımları “Ulusal Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Konseyi” tarafından, sürdürülebilirliği geliştirmek, gıda güvencesi ve beslenme için CONSEA'ya benzer program hazırlayarak 2003 yılında Brezilya'da atılmıştır. Ulusal sürdürülebilir kırsal kalkınma programında, aile çiftçilerini destekleyen eylemlere yönelik planlar oluşturulmuştur. Örneğin; evrensel sosyal yardım sistemi üzerinden sosyal programlar oluşturularak, belediyelerde aile çiftçilere uyumlu eğitim programları düzenlenmiştir. Ekonomik destek vermek amacıyla devlet televizyonu aile çiftçilerinin bölgelerinde program çekimi yapmıştır. Dolayısıyla yerel mutfakların tanıtım ve eğitim programları hazırlayarak, devletten ekonomik destek almışlardır (FAO, 2014).

Ulusal kalkınmada aile çiftçilerinin büyük katkısı bulunmaktadır. Aile çiftlikleri kırsal ekonominin canlılığını geliştirmekte ve arazinin uzun vadede çevresel açıdan korunmasını

sağlamaktadır. Aile çiftliği olmayan çiftliklerin de katkısı vardır. Ancak, aile çiftçilerinin sayılarının az olmasına rağmen belirgin katkıları vardır. Akraba ilişkileri aile çiftçiliğinin en güçlü yönleridir. Bu sayede, çiftçiliğe duyulan motivasyon ve bağlılık artmakta, aile işçiliğinin esnekliği de karşılaşılan zorlukların üstesinde gelinmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Aile çiftçiliğinin hane halkı gelirindeki payı da değişkenlik gösterir; kimi çiftlikler için tek gelir kaynağı iken, kimileri için küçük bir bileşendir (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014).

Aile çiftçileri sadece ürettikleri ürünlerle insanların yiyecek içecek ihtiyaçlarını karşılamakla kalmıyor, aynı zamanda sanayinin temel hammaddelerin tedarikçisi olma, iş imkanı yaratma ve gelir kaynağı sağlamak açısından da yararlı olmaktadır. Ürettikleri ürünlerin ihracatından, ülke ekonomileri kayda değer döviz elde etmektedir. Aile çiftçilerinin istikrarı, toplumların da başlıca sosyo-ekonomik istikrarını sağlar. Büyük oranda şehirlere yönelik göçü azaltır, gizli işsizliği ortadan kaldırır, bölgede yöresel gastronomi kültürünü korur, özgün el sanatları tanıtılır, çocukların eğitimi ve gelişmesine katkıda bulunur ve yoksulluğu dizginler (European Commission Agriculture and Rural Development, 2005).

Ekonomik kalkınma, sosyal kalkınmanın da destekçisidir. Sosyal kalkınma açısından aile çiftçilerin bedensel ve ruhsal sağlık boyutunu etkisi altına alır. Nitekim aile çiftçilerin ekonomik yönden gelişmeleri beraberinde maddi gücü artırdığı için daha donanımlı sağlık hizmetlerinden yararlanmalarına imkan sağlar. Ruhsal anlamda özgüven duygusunun artmasında olumlu etkiler ortaya çıkar ve onları daha aktif sosyal hayat yaşamaya yönlendirir (Economic Policy and planning Department Addis Ababa, 2003; European Commission Agriculture and Rural Development, 2005). Aile çiftçiliği sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir parçasıdır. 2014 FAO'nun da belirttiği üzere Aile Çiftçiliği: "İnsanı Beslemek, Dünyayı önemsemek" tir.

Aromatik ve Tıbbi Bitkiler

Doğal kaynakların yönetilmesi ve korunması stratejilerinde en önemli eleman, onun içinde yaşayan ve yönetilme sonucu hayatını etkileyendir (Walter vd., 2003). Aile çiftçileri buldukları iklimde doğal kaynakların iyi değerlendirilmesi ve yönetilmesi sonucu çeşitli faaliyetlerde bulunarak farklı kanallardan, gelir elde etmektedirler. Bitkilerin, biyolojik özelliklerine göre kendilerine has oluşum, beslenme, büyüme ve gelişme özellikleri vardır. Bitkiler, yetiştirilme koşullarının müsait olması durumunda varlıklarını en iyi şekilde devam ettirirler ve aile çiftçileri için önemli gelir kaynağı haline gelirler (Yaman ve Akyıldız, 2008: 24).

Bitkiler dünyası sadece sınırsız renk ve biçim zenginliği sunmakla kalmaz aynı zamanda yaşamı devam ettirmek için gerekli olan oksijen, besin ve sağlıklı yaşam kaynağıdır. Bitkiler ve insanoğlu arasında, ilk çağlardan beri, çok yakın bir ilişki vardır (Baytop, 1999: 11).

Dünya üzerinde tahminen 750.000 ile 1.000.000 arası değişen bitki türü bulunmaktadır. 500.000 kadar bitki türü tespit edilip isimlendirilmiştir (Koç, 2001: 181). Yaklaşık 3.000 civarında bitki türü gıda elde etmek için yetiştirilmektedir. Yabani bitki türlerinin gıda da kullanım sayısı da 10.000'i aşmıştır (Kunkel, 1984: 12).

Antik çağdan beri insanoğlu, tedavi için bitkileri kullanmaktadır. Yaklaşık 250 bitkinin Mezopotamya uygarlığı döneminde kullanıldığı tespit edilmiştir. Grekler döneminde tıbbi bitkilerin sayısı 600 civarında idi (Saber, 1982: 57). Fars ve Arap uygarlığı döneminde

tıbbi bitki kullanım sayısı 4.000'e kadar yükselmiştir (Levey,1997: 24). Giderek artan tıbbi bitki sayısı 19.yüzyılda 13.000'e ulaşmıştır (Baytop, 1999: 32). Dünya Sağlık Örgütü WHO' nun araştırmasına göre dünyada tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayısının 20.000 civarında olduğu saptanmıştır. 4.000 tıbbi ve aromatik bitki yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Dünya nüfusunun %80'i bitkisel ilaçlarla tedavi olmaktadır (Başer, 1998: 19).

Dünya'da nüfus artışına bağlı olarak ihtiyaçlar hiyerarşisi genişlemektedir. İnsanların doğa ürünlerine talebi gittikçe artmaktadır (Gül, 2014: 97). Sanayi devriminden sonra gelişmiş ülkelerde değerlendirilen metotlar ile geliştirdikleri bilim ve teknoloji sonucu doğal kaynaklara olan talepler de giderek artış göstermektedir. Bilimsel olarak bitkilerin değerlendirilmelerinde Etnobotanik bilim dalı önemli katkı sağlamaktadır (Demirtürk, 1990: 12). Bitkilerin kullanım alanı geniştir. Gıda, ilaç, sanat, dini törenler, kozmetik ve parfüm üretiminde kullanıldığı için bitkilere talep gösterilmektedir. Yeşil tüketicinin özel ilgisini çeken bitkisel ürünler ise, bitkisel kökenli ilaç ve kozmetik sanayinin gelişmiş ülkelerde hızla büyümesine neden olmaktadır (Başer, 1990: 20). Almanya (Hamburg), ABD (New York) , Japonya (Osaka) ve Hong Kong, bitkisel drogların ana ticaret merkezleridir. Marsilya ve Paris(Fransa), Basel ve St. Gallen (İsviçre), Londra(İngiltere), Amsterdam ve Retterdam (Hollanda) kentlerinde bitkisel drogların yoğunlukla ticareti ve stoklanması yapılmaktadır (Başer, 1997: 16; Lange, 2006: 160).

Safran

Ekonomik değeri yüksek olan, dünya üzerinde kuzey yarımkürede yaygın olarak görülen süsengiller familyasından Safran, *Crocus sativus* bitkisinden elde edilmektedir. İspanya, İtalya, Yunanistan, Mısır, Fas, Türkiye gibi Akdeniz kıyısı olan ülkeler dahilinde, İran, Azerbaycan, Çin, Japonya, Hindistan ve Pakistan'da yayılış göstermektedir. Çok yıllık, yumrulu, kültürü yapılan kormlu, otsu bir bitkidir. Safran *Crocus sativus* çiçeğinin parlak koyu kırmızı ve turuncu boyuncuk (stilus) ve tepecik (stigma) kısımlarından elde edilmektedir. Elde edilen koyu turuncu stigmasının ortalama uzunluğu 2.5-3.2 cm olup, kimyasal içeriğinin % 0.3-0.8'ni uçucu yağ, %5.8'ini sabit yağ, % 12-13'unu protitler ve % 11-12'sini nişasta ve glikozitten oluşmaktadır. Safran kurak iklimlere dayanıklıdır. Kışın ılımlı, yazın kuru, rüzgarsız ve rutubetsiz olan iklimde yetiştirilmektedir. Çiçek oluşumu için optimum sıcaklık, 23 ile 27 oC aralığında olsada 23 oC sıcaklık daha uygundur. Sıcaklık derecesine göre 50 ile 150 gün arasında çiçek açmaktadır (Molina vd., 2005: 361). Ortalama her 150 çiçekten bir kilo safran üretilmektedir. Bir hektar yerden ortalama 6 kilogram Safran elde edilmektedir. Çiçekler sabah erken saatlerde, güneş çıkmadan toplanmalıdır. Safran hasatında makine kullanılmamaktadır. *Crocus sativus* bitkisinden ayrılan stigmalar 50-80oC'de 30-35 dakika kurutulur (Baytop, 1999: 20). Safran hasadının ekim sonuna doğru olması ve diğer tarım ürünlerinin hasat zamanının aynı olmaması aile çiftçileri için büyük bir avantajdır (SID, 2013).

Safranın Kullanım Alanları

İnsanların bitkiler ile ilişkilerini incelemek anlamına gelen Etnobotanik terimi, ilk kez 1895 yılında, John W. Harshberger tarafından kullanılmıştır. Etnobotanik araştırmaları belirli bir süre yerel halkla iç içe yaşayarak yapılması gerekmektedir. Bu süreçte yerel halkın günlük yaşamları ve kültürel özellikleri gözlemlenerek yerel halkın gıda, boyar madde, yağ ve lif kaynağı, ilaç, zehir, turizm faaliyetleri, törenler, dinsel öge, ev araç-gereci, takı, dikiş nakış, yakacak, yem olarak kullandıkları bitkiler incelemeye alınmaktadır (Kendir ve Güvenç, 2010: 51). Safran Etnobotanik bilimine göre kullanımı çok geniş bir bitkidir. Kimyasal olarak safranın özel kokusu safranal, değişik tadı 'picocrocine' ve sarı rengi 'crocine' maddelerinden vermekte olup, bunlar da 3 parçalı stigmada bulunmaktadır (Negbi vd., 1989: 96). Safranın eklendiği her maddeye verdiği koku, kattığı renk ve bıraktığı tıbbi etkiden dolayı çok çeşitli alanlarda kullanılmaktadır.

Gıda ve Baharat

Safran gıda ürünlerinde ya birebir ya da başka baharatla karıştırılarak aroma ve renklendirici olarak kullanılmaktadır. Gastronomi biliminde safranın kullanım alanı çok geniştir. Çay, şurup, likör, şarap, çorba, tatlı, hamur işi, beyaz ve kırmızı et, su ürünleri (özellikle balık, karides ve Langust), pilav, peynir ve soslara ilave edilerek özel aroma, renk ve tat katmaktadır (Palmer, 1983; Rees, 1988).

Sanayi ve Sanat

Safran; kumaş endüstrisinde parlak, ışıltılı özel renk bıraktığı için boya olarak kullanıldığı gibi ve parfümeri sanayinde de kullanılmaktadır (Basker ve Negib, 1983: 229). Hahameneşi döneminde safran kağıt renklendiricisi olarak kullanılmıştır. İhtişamını göstermek için padişahların fermanları safranlı mürekkep ile yazılmıştır. Kitapların başlıklarında, tezhipte ve resim çizerken, halı ipliklerini boyarken safran kullanılmıştır. Safranın çiçeği yüzyıllardır yöre halkının dikiş nakışlarında yer almakta ve takı olarak da kullanılmaktadır. Safran çiçeği petekçilik sektörünün özel ilgisini çekmektedir (Kazemi vd., 2010: 3).

Tıp ve Kozmetik

Safran bitkisi şifa verici özelliği ve tıbbi değeri nedeniyle halk hekimliğinde kullanılışı eski tarihlere uzanmaktadır. Mad, Pers, Yunan, Mezopotamya uygarlığı dönemlerinde bir çok ülkenin farmakopesinde yer almıştır (Mousavi v Bathaie, 2011: 58). Safran modern tıpta bazı ilaçların hammaddesi olarak tedavi amaçlı ve kozmetikte parfümlerin hammaddesi olarak da kullanılmaktadır. Sinir sistemi rahatsızlıklarında özellikle depresyon tedavisinde etkindir. Düzenli kullanılması şartıyla kalp, karaciğer, böbrek ve mideyi güçlendirir. Cinsel gücü takviye eder ve kan dolaşımını kolaylaştırır. Anti kanser özelliği vardır ve alzheimer hastalığının tedavisinde kullanılır (Erdemir, 2001: 12).

Törenler

Safran'la ilgili tarihi kaynaklar incelendiğinde antikçağdan beri dünyanın farklı coğrafyalarında dini tören ve merasimlerde kullanıldığı görülmüştür (Paşayeva ve Tekiner,

2014: 11). İranlılar eski çağlardan beri düğünlerde gelin ve damadı, önemli şahsiyetler ve padişahı karşılarken çiçek, şekerleme, altın ve safran serperlerdi. Safran yalnız veya misk ve amber ile karıştırarak gülsuyuyla beraber tütsülenir (Kazemi vd., 2010: 2).

Yerel Kültür

Her yöre, yetiştirdiği bitkileri kullanarak ve ya takas yoluyla kendi kültürünü ve yerel kimliğinin tanıtımını yapmaktadır. Endemik bitkilerden biri olan safran da yerel ve ender bulunan türlerden biri olduğu için yetiştirilen ülke ve bölgenin kültür elçisi olmaktadır (Yoğunlu, 2011: 3).

Turizm

Safran yetiştirilme koşullarına göre sınırlı iklimlerde bulunan ve ekonomik değeri nedeniyle de bitkiler arasında özel konuma sahip bir bitkidir. Bu özellik turizm alanında da değerlendirilmektedir (Yoğunlu, 2011: 1). İranlılar safrana; ‘Çölün Altını’ demektedir. Çölde sabah erken saatlerde safran çiçeğinin bıraktığı koku, birçok turistin ilgi odağıdır. Safran yetişen bölgelerde sürdürülebilir turizm bağlamında, eko turizm, çöl turizm, eko gastronomi turizm, kültürel turizm, etnobotanik turizm türleri uygulanarak yörenin turizm faaliyetlerinin canlı tutulması sağlanmaktadır (Kazemi vd., 2010: 6) .

2001 yılında yapılan araştırma verilerine göre, Safranbolu Davut obası köyündeki aile çiftçileri geleneksel tarımı sürdürebilmek için safran yetiştirmektedirler. Ancak; safranın önemli bir gelir kaynağı olmadığı ve aile çiftçiler için ticari değer sağlamadığı sonucuna varılmıştır (Özdemir, 2001: 307).

Yapılan bir araştırmada, Coğrafi Bilgi Sistemi Yöntemi kullanılmıştır. Sözkonusu araştırmada orman biyoçeşitliliğini korumak amacıyla sakinlerinin orman dışı faaliyetlerde bulunarak, ekonomik refahlarını yükseltebilecekleri düşüncesine varmışlardır. “İklim faktörleri (sıcaklık ve yağış miktarı), topografya (Sayısal Yükseklik Modeli ve eğim) ve arazi kullanımı gibi çevre bileşenleri dikkate alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; geçim kaynaklarının iyileştirilmesi ve ormanların korunmasını amacıyla safranın yetiştirilmesine uygun olan arazinin tespit edilmesi için harita çalışması yapılabilir inancına varılmıştır (Mashayekhan vd., 2015: 1).

Kocaeli ili şartlarında, bir tarla bitkisi olan safranın, gerek arazi şartlarında gerekse plastik tünel gibi kontrollü ortamlarda yetiştirilebildiği ve ekonomik gelir elde edilmesinin mümkün olduğu görülmüş, dolayısıyla iklim koşullarının safran bitkisinin verimliliğini etkilediği sonucuna varılmıştır (Çavuşoğlu ve Erkel, 2005: 184).

Yapılan bir literatür değerlendirme çalışmasında, aromatik ve tıbbi bitkilerin ülke ekonomisinde önemli katkıda bulunduğu, ancak bitkilerin korunması ve sürdürülebilirliği için titiz yasal düzenlemeler yapılması gerektiği görüşündedir. Aromatik ve tıbbi bitki ticaretinin daha verimli yapılması için yurt içi ve yurtdışı aktif, ticari, ilgili kurumlar kurulmalıdır. Özellikle ekonomik değeri yüksek olan bitkilerin tohum ve kültür yapısının korunması görüşündedir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011: 64).

Bir başka literatür çalışmasında, Ortadoğu ve Doğu tıbbında dört bin yıl öncesine kadar dayanan safranın Türk-İslam Tıp alemindeki yeri ve önemini vurgulamışlardır. Safranın adı

geçen dönemlerde 90'ın üzerinde tıbbi rahatsızlığın tedavisinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Paşayeva ve Tekiner, 2014: 15).

2. Yöntem ve Araçlar

Araştırmanın Önemi

Tarım ürünlerinden bazıları özellikle stratejik bir öneme sahiptir. Kurak bölgelerde ise üretilen tarım ürünleri, daha fazla önem arz etmektedir (Zavareh vd., 2009: 60). “Gaen” bölgesinde yetiştirilen ve ekimi gelişen safran, aile çiftçilere sağladığı sosyo-ekonomik desteklerden dolayı önemsenmektedir. Bu çalışmada kurak iklimlerde aromatik ve şifalı bitkilerin yetiştirilebilir özelliğine dikkat çekerek bu tür iklimlerdeki aile çiftçiliğın önemsemesi ve benimsemesi temenni edilmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Safran yetiştirilen aile çiftçilerin üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerinin ortaya çıkarılması onların kalkınma ve gelişmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca çalışmada kurak iklimlerde sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için aromatik ve tıbbi bitkilerin önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma ulusal ve uluslararası tarım ve toprak korumasına ve sürdürülebilir turizme katkıda bulunabilir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma “tarama modeli” olarak tasarlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu mevcut şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bilimsel araştırma; ortaya konan probleme güvenilir çözümler bulmayı amaçlayan bir süreçtir (Karasar, 2009: 77). Tarama yöntemiyle İran'ın “Güney Horasan”da yer alan “Gaen” de tesadüfi olarak Safran yetiştiren aile çiftçilerin sosyo-ekonomik durumları incelenmeye alınmıştır. Araştırmada safran yetiştirilen aile çiftçilerin üzerinde bıraktığı sosyo-ekonomik etkilerini belirlemek için anket uygulanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada aile çiftçilerin safran yetiştirmedeki sosyo-ekonomik etkilerine yönelik görüşleri ve kaygı düzeyleri incelenmektedir. Bu kapsamda İran'ın önemli safran yetiştiren bölgelerinden biri olan “Gaen” de 389 aile çiftçi üzerinde anket uygulaması yürütülerek, mevcut durum ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma için literatür taraması yöntemiyle aromatik ve tıbbi bitkilerin aile çiftçilere sağladığı sosyo ekonomik avantajlar irdelenmiştir. Anketlerin analizinde SPSS 16 kullanılmıştır. Katılımcılarla ilgili olarak; anketin birinci bölümünde, bireysel ve demografik özelliklerine ilişkin 4 soru; ikinci bölümünde safran yetiştirmeye güdülendiren iklim faktörlerine ilişkin görüşlerini belirleyen 6 kapalı üçlü ifade; üçüncü bölümünde safran yetiştirilen ekonomik etkilerini ölçen 15 kapalı uçlu ifade; dördüncü bölümünde safran yetiştirilen sosyal etkilerini ölçen 15 kapalı uçlu ifade; beşinci bölümünde safran yetiştirilen yörelerde geliştirilebilecek turizm faaliyetlerine ilişkin 5 ifade “evet, hayır”olarak cevaplanabilecek şekilde sorulmaktadır. Anketin iki, üç ve dördüncü bölümlerinde yer alan her bir ifadeye katılım düzeyleri 5'li likert tipi (hiç katılmıyorum, katılmıyorum, kısmen katılıyorum, katılıyorum, tamamen katılıyorum) ölçek ile derecelendirilmiştir. Safran yetiştirmeye güdülendiren iklim faktörleri ve Safran yetiştirilen sosyo-ekonomik etkilerine ilişkin yaklaşım düzeyini ölçen ifadeler, Horasan Tarım Müdürlüğünde mevcut olan hazır

anket üzerinden hazırlanmıştır. İklim faktörlerine yönelik yaklaşım ölçeğinin genel güvenilirliği 0,825 olarak, safran yetiştiricinin sosyo-ekonomik etkilerine yönelik yaklaşım ölçeğinin genel güvenilirliği 0,875 olarak yüksek bulunmuştur. Ölçeklerin güvenilirlik düzeyleri % 80 ile % 90 arasında değişmektedir. Ölçeklere ve alt boyutlara ait önermelerin iç tutarlılıklarının sağlandığı ve yüksek düzeyde güvenilir oldukları görülmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda kurak iklimlerde aile çiftçilerinin sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmesi ile bu iklimlerde sürdürülebilir turizm için öneriler verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evren “Gaen” ilçesinde ikamet etmekte olan aile çiftçileri oluşturmaktadır. Gaen ilçesinin nüfusu 2015 yılı ANDEKS verilerine göre 18, 252 kişi olarak açıklanmıştır. Evren ve örneklem ortalaması arasında izin verilebilir hata değeri (H) $\pm 0,10$ olarak alınmış ve yapılan analizler, anlamlılık düzeyi (α) 0,05 alınarak değerlendirilmiştir. 0,05 anlamlılık düzeyi için $z=1,96$ 'dır. Formüldeki parametrelerden standart sapma “ σ ” değeri, yapılan pilot uygulamalar (Aile çiftçiler 65) sonucu “ $\sigma = 1.3$ ” olarak belirlenmiştir (n=389)

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N - 1) \cdot H^2 + Z_{\alpha}^2 \cdot \sigma^2}$$

Araştırmada hata payı, güvenilirlik düzeyi ve eksik kodlama vb. gibi değerlendirmeye alınmayacak derecede eksik ve hatalı veriler içeren anketlerin olabileceği de dikkate alınarak çiftçi ailelere yönelik uygulanan anket sayısı 400'dir. Araştırmanın örneklemini çerçevesinde uygulanan 400 anket formundan 389 anket geçerli kabul edilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmaya katılan “Gaen” de aile çiftçilerden ölçekler yoluyla toplanan veriler analiz edilmiştir. Tablo 1’de ankete cevap veren aile çiftçilerinin demografik ve diğer bazı özelliklerinin (yaş, eğitim durumu, iş durumu, yıllık gelir) frekans ve yüzde dağılımlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik ve Diğer Bazı Özelliklerine Göre Dağılım (n=389)

Değişkenler	Grup	Frekans	Yüzde (%)
Yaş	15-30	58	13.4
	30-45	107	29.9
	45-60	121	34.2
	60-75	77	19.8
	75-90	26	2.7
Eğitim	Okuryazar değildir	40	6.9
	İlkokul	146	42.8
	Ortaokul	98	26.9
	Lise	74	19
	Yüksek okul	31	4.4
İş	Tarım	131	36.3
	Hayvancılık	62	20.9
	Bağcılık	105	27.6
	Diğer işler	59	15.2
Safrandan yıllık elde ettikleri gelir(TL)	1000 TL altı	47	9.4
	1000-5000 TL	102	27.9
	5000-10000 TL	118	33.2
	10000-15000 TL	64	16.1
	15000-20000TL	44	8.4
	20000 TL ve Üzeri	14	5

Buna göre araştırmaya katılanların % 34.2'si 45-60 yaş aralığında% 29.9'u 30-45 yaş arası ve %19.8'i 60-75yaş arası bireylerin oluşturduğu ; % 42.8'i ilkokul, %26.9'u ortaokul ve % 19'u lise mezunu olduğu; %36,3'u tarım, % 27'6 bağcılık ve % 20.9'u hayvancılık ile uğraştığı belirlenmiştir. Katılımcıların %33.2'sinin safran yetiştirmeden elde ettikleri gelir miktarı yıllık olarak 5000-10000 TL arasındadır. Katılımcıların %27'9'u yıllık 1000- 5000 arası ve %16.1'i yıllık 1000- 15000 TL arasında safran yetiştirmeden gelir elde etmektedir.

Tablo 2'de aile çiftçilerini safran yetiştirmeye güdümlendiren iklim faktörlerine yönelik katılımcıların cevaplarının dağılımı görülmektedir.

Tablo 2. Aile Çiftçileri Safran Yetiştirmeye GÜdüldiren İklım FaktÖrlerine İlişkin Dağılım (n=389)

İFADELER	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	T	S.S.
	1	2	3	4	5		
Bölge ile iklıme uyumu sağlamaktadır	6	8.4	18.4	23.1	44.1	3.61	1.06
Kuraklığa dayanıklıdır	3.7	11.1	24.5	44.6	16.1	3.58	1.006
Sukemeri yöntemine uyum sağlamaktadır	3.8	10	10.7	28.7	46.7	3.51	0.947
Havadeğişikliklerine dayanıklıdır	4.7	12.4	20.1	37.8	25.1	2.80	1.047
Bölge toprağına uyum sağlamaktadır	3.7	4.4	23.2	24.2	44.4	3.79	0.971
Sulama dönemlerinin arasının uzunluğuna dayanıklıdır	1.7	9.8	9.5	39.3	39.7	3.45	0.859

Tablo 2 incelendiğinde; Sukemeri yöntemine uyumlu ifadesine katılımcıların %46.7'si, "Bölge toprağına uyumlu" %44.4'u "Bölgedeki iklıme uyumlu", %44.1' i "Sulama dönemlerinin arasının uzunluğuna dayanıklı", % 39.3'u tamamen katılıyorum cevabı vermektedirler. "Kuraklığa dayanıklı" ifadesine % 44.6'sı, "Hava değişikliklerine dayanıklı" ifadesine katılımcıların %37.8'i katılıyorum cevabı vermektedir.

Bu bulgu safran'ın bir aromatik ve tıbbi bitki olarak kurak iklimlerde aile çiftçileri tarafından tercih edilme nedenini açıklamaktadır. Tablo 2, aile çiftçileri tarafından bazı aromatik ve tıbbi bitkilerin sudan yoksun iklimlerde yetiştirilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. Tablo 2'ye göre Safran, killi toprakta, su kıtlığı ve sıcaklığı yüksek olan iklimlerde aile çiftçiliğini sürdürülebilirliği ve stratejik önem taşıması açısından iyi bir tercihtir. Nitekim Golmohammadi (2012)'de yaptığı araştırmada kurak iklimlerde, aromatik ve tıbbi bitkilerin stratejik ürün olmalarına dikkat çekerek önemini vurgulamış ve su kıtlığının bıraktığı olumsuz sosyo-ekonomik etkilere değinmiştir. Kurak bölgelerde haşere saldırıları, bitki türlerinin çeşitliliğinin azalması ve toprak erozyonu sıkça görünmektedir. Çiftçilerin kurak bölgelerde su temin etme kaygısı tarım, hayvancılık vb. faaliyetlerinin de geri çekilmesine neden olmuştur. Kurak bölgelerde su kıtlığı nedeniyle duyulan geçim kaygısı, psikolojik açıdan çiftçileri olumsuz etkilemektedir. Aileyi geçindirme endişesi ve yoksulluk korkusu ruhsal problemlerin artışına neden olmaktadır. Yoksulluk ıstırabı çeken çiftçiler göç etmektedir. Göçün artması ile çiftçilere bağlı kurumlar ve kooperatif birlikleri zayıf pozisyona düşmektedir. Toprakların bölünmesi ve terk edilmesi artış göstermektedir. Aile bağlarının zayıflaması sonucu yöreye özgü yiyecek içecekler geri planda kalarak yerel kimlik ve kültürünü yoksunluğa uğratmakta, çoğu zaman tamamen kaybolmaktadır. Eğitim düzeyi azalmakta, aile kurumunun tutarlılık ve sürekliliği parçalanmaktadır (Golmohammadi, 2012: 51).

Ekonomik değeri olan aromatik ve tıbbi bir bitki, ülkeye, yöreye, çiftçilere önemli boyutlarda katma değer sağlayarak aile çiftçilerinin ekonomik kalkınması ve gelişmesi açısından fırsatlar sunmaktadır. İş ve gelir artışından dolayı, yöredeki aile çiftçileri ekonomik açıdan daha esnek

ve yapıcı faaliyetlerde bulunabilmektedir. Arazi satın almak, aile çiftçilerin refah düzeyinin yükselmesi, aile çiftçilerin çocuklarının yaşam ve eğitim kalitesinin artması gibi eğilimler gerçekleşmektedir. Ancak bu değişimlerin olumlu etkileri olduğu gibi yüksek kazanç nedeniyle pahalılık, ahlaki değerlerin bozulması gibi olumsuz etkileri de ortaya çıkmaktadır. Tablo 3'te, safranın aile çiftçileri üzerinde bıraktığı ekonomik etkilerine ilişkin katılımcıların görüşleri yer almaktadır.

Tablo 3. Safran Yetiştirilenin Aile Çiftçileri Üzerindeki Ekonomik Etkilerine İlişkin Dağılım (n=389)

Ekonomik Etkiler	hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	X
	1	2	3	4	5	
Tarım ürünlerini geliştirmek için su alımını sağlamaktadır	8.8	15.5	24.2	29.3	22.2	3.3
Tarım ve bağcılık için arazi alımını sağlamaktadır	11.5	21.5	34.6	22.8	9.6	3.4
Aile için gelir kaynağıdır	3.7	21.1	33.9	27.1	14.2	3.59
Tüketim ürünleri ve ev eşyalarının alınmasında artış sağlamaktadır.	7.2	15/8	28.2	33.7	15.1	3.66
Araç satın almayı sağlamaktadır	27.6	25.8	16.2	14.8	15.6	2.80
Safran üretilmesi için daha fazla yatırım yapılmasını sağlamaktadır	28.7	26.2	18.5	16.2	10.4	2.57
Aile çocuklar için daha fazla finansal yatırım yapabilmektedir.	12.1	13.9	25.7	25.5	22.8	3.02
Aile üyelerine ek iş sağlamaktadır	0.2	13.2	21.5	36.2	28.9	3.73
Aile dışı kişilere iş imkanı sağlamaktadır	5.6	12.5	31.4	28.3	22.2	3.12
Aile üyelerine sabit iş imkanı sağlamaktadır	6.8	14.4	15.4	38.4	25	3.80
Bankada birikim sağlamaktadır	29.8	23.5	17.2	16.8	12.7	2.98
Tarımsa akınelerin alımını sağlamaktadır	26.6	28/9	20/9	17/1	6/5	2.80
Yörede pahalılık yaratmaktadır	28.3	27.5	19.8	13.2	11.2	2.65
Ev kadınlarına ekonomik destek sağlamaktadır	11.0	13.1	20.2	21.6	34.1	3.53
El sanatları faaliyetlerindeki yatırımların artışını sağlamaktadır	29.1	28.6	17.4	12.3	12.6	2.96

Tablo 3 incelendiğinde aile çiftçilerinin safran yetiştirilenin ekonomik etkilerine ilişkin pozitif düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Buna göre; aile üyelerine sabit iş imkanı (%78.8), tüketim ürünleri ve ev eşyaları alımında artış (%77), ev kadınlarına ekonomik destek (%75.9), tarım ürünlerini geliştirmek için su alımı (%75.7), aile için gelir kaynağı sağlamakta (%75.2), aile çocukları için daha fazla finansal yatırım yapabilmektedir (%74). Ayrıca, tarım ve bağcılık arazi alımını sağlamaktadır (%67). Yörede pahalılık yaratmamaktadır (%63.8) ifadelerinde katılımcılar safran yetiştirilenin olumlu ekonomik yönlerini belirtmektedir. Ancak safran yetiştirilenin olumlu ekonomik etkilerine rağmen aile çiftçilerin bazı ekonomik

sıkıntıları giderilmemektedir. Nitekim; araç satın almayı (%53.4), bankada birikim yapılabilmesini (%53.3), safran üretilmesi için daha fazla yatırım yapılması sağlanamamaktadır (%54.9) ifadelerinde safran yetiştirmenin bu ekonomik sorunları kaldırmaya gücü yetmemektedir. Ayrıca tarımsal makineleri almak yerine aile çiftçileri kiralamayı tercih etmektedir (%55.5). Katılımcılar 'el sanatları faaliyetlerindeki yatırımların artışı sağlanmaktadır' ifadesine (%57.7) oranda olumsuz cevap vermektedir. Yörede önemli el sanatlarından biri halı dokumacılığıdır; ancak dokuma tezgahını kendileri hazırladıkları için yatırım yapma ihtiyacı duymamaktadırlar.

Sürdürülebilir tarımın kalkınma ve gelişme politikalarının sonuca varması için; ekoloji, sosyo-ekonomik ve etik faktörler eşit biçimde doğru tasarlanıp uygulanmalıdır. Dolayısıyla tarımsal kalkınma ve gelişme politikalarının etkileri incelenmelidir. Nitekim iş ve gelir güvencesinin olması, psikolojik anlamda aile çiftçiler üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır (Farshad ve Zinck, 1993: 1).

Tablo 4. Safran Yetiştirmenin Aile Çiftçileri Üzerindeki Sosyal Etkilerine İlişkin Dağılım (n=389)

Sosyal Etkiler	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	X
	1	2	3	4	5	
Aile refahının artmasını ve aile huzurunu sağlamaktadır	5.4	14.8	38.3	25.5	16.1	3.82
Ailenin tedavi ve sağlık koşullarının iyileşmesini sağlamaktadır	12.1	10.7	33	26.8	17.4	3.20
İş güvenliği sağlamaktadır	5.7	20.9	37.4	21.5	14.5	3.72
Gelir artışının yarattığı özgüven ortaya çıkmaktadır	1.7	18.6	33.9	31.5	14.2	3.55
Uyuşturucu ticaretinin azalmasını sağlamaktadır	10.2	14.9	26.4	23.6	24.9	3.02
Ailenin beslenme durumunun iyileşmesini sağlamaktadır	14.5	12.2	33.2	24.2	15.9	3.34
Göç eyleminin azaltılmasını sağlamaktadır	11.0	19.3	35.0	22.7	12	3.44
Ailenin eğitiminin devam etmesi ve gelişmesini sağlamaktadır	9.2	12.8	31.0	28.0	19.0	3.08
Hayata dair özgüven duygusunu arttırmaktadır	5.8	15.3	32.0	30.6	16.3	3.56
Tarım kooperatif birliği ile işbirliği sağlamaktadır	4.8	9.2	20.1	26.7	39.2	4.02
Gençlerin yörede kalmasını sağlamaktadır	0.1	18.6	38.2	20.3	11.8	3.78
Ailenin konut koşullarının iyileşmesini sağlamaktadır	12.6	16	29.7	25.3	16.4	3.01
Ticari ahlakın bozulmasına neden olmuştur	4.2	7.3	15.0	27.9	45.6	4.06
Yörenin yemek içmek kültürünün tanıtılmasını sağlamaktadır	5.8	10.2	10.3	33.4	40.3	4.2
Yörenin gelenek göreneklerinin korunmasını sağlamaktadır	15.0	6.8	16.2	35	27	3.94
Yörede turizm faaliyetlerin artışı sağlamaktadır	4.5	16.7	21.5	31.3	26	3.66
Yöresel mutfağın tanıtımını yapmaktadır	9.8	11.5	24.0	30.8	23.9	3.54
Hediyelik eşyanın satılmasını sağlamaktadır	2.2	12.3	10.0	33.0	42.5	4.52

Tablo 4'teki 3 ifade; safran yetiştirmek sosyal açıdan aile çiftçiler üzerinde yüksek düzeyde olumlu etkiler bırakmaktadır. Katılımcılar; Tarım Kooperatif Birliği ile işbirliğini (%86),

hediyelik eşyanın satılmasını (%85), yörenin yemek içmek kültürünün tanıtılmasını sağlamaktadır (%84).

Ayrıca Tablo 4'teki diğer ifadelerde safran yetiştirmenin sosyal açıdan aile çiftçiler üzerinde orta düzeyde olumlu etkiler bıraktığı düşüncesine varılmaktadır. Gelir artışının yarattığı özgüven ortaya çıkmaktadır (%79.6), hayata dair özgüven duygusu artmaktadır (%78.9). Yörede turizm faaliyetlerin artışını (%78.8), yöresel mutfağın tanıtımını sağlamaktadır (%78.7). Yörenin gelenek göreneklerinin korunmasını (%78.2), Ailenin eğitiminin devam etmesi ve gelişmesini (%78), ailenin tedavi ve sağlık koşullarının iyileşmesini (%77.2), aile refahının artmasını ve aile huzurunu (%75.7), uyuşturucu ticaretinin azalmasını (%74.9), ailenin beslenme durumunun iyileşmesini (%73.3), ailenin konut koşullarının iyileşmesini (%71.4), iş güvenliğini (%70.4), gençlerin yörede kalmasını (%70.3), göç eyleminin azalmasını sağlamaktadır (%69.7). Safran kooperatif birliği özellikle son yıllarda düzenli biçimde çalışmaktadır. Safran İran'ın geleneksel mutfağında özel bir yere sahip olmasından dolayı yöresel yeme içme tanıtımında etken role sahiptir. Genellikle Horasana giden turistler hediyelik olarak safran almaktadır.

Safran'ın ekonomik değeri yüksektir. Dolayısıyla ticari anlamda daha fazla kar elde etmek için etik ve ahlaki kurallar çiğnenebilir. Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılanların; ticari ahlakın bozulmasına neden olduğu ifadesine % 88.5 oranında katılarak, safran ticaretinde etik olmayan yollara gidildiğini bir nevi teyit etmektedirler. Örneğin, safranın daha ağır gelmesi için, bal veya yağa bulaştırılmakta, renk niteliğinin daha kaliteli görünmesi için ise en masum yollardan biri safranın kendi rengiyle boyanmaktadır.

Aromatik ve tıbbi bitkiler ülkeler için siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Dolayısıyla ülkelerin sahip olduğu bu zenginliği etkin ve verimli şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm çerçevesinde aromatik ve tıbbi bitkilerin bulunduğu yöreler, çeşitli turizm faaliyetleri yapılarak, yörelerin kalkınma ve gelişmesinde etkin olmaktadır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların yörede gelişebilir turizm faaliyetleriyle ilgili görüşleri alınmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Safran Yetiştirilen Yörelerde Geliştirilebilecek Turizm Faaliyetlerine İlişkin Dağılım (n=389)

Turizm faaliyetleri	Katılımcıların sayısı	Katılımcıların yüzdesi
Kültürel turizm	78	20.05
Kırsal turizm	65	16.70
Eko gastronomi turizmi	100	25.70
Çöl turizmi	110	28.27
Çiftlik turizmi	36	9.28

Tablo 5'te safran yetiştirilen yörelerde geliştirilebilir turizm faaliyetlerine aile çiftçileri olumlu yaklaşmaktadır. Katılımcılara göre; çöl turizmi (%28.27), eko gastronomi turizmi (%25.27), kültürel turizm (%20.05), kırsal turizm (%20.05) faaliyetlerinin uygulanması mümkündür. Tablo 5'te çiftlik turizmi (%9.28) en az oranla görünmektedir zira safranın yetiştirme ve üretime hazırlanması sürecinde tecrübeli ve bilinçli çalışanlar gerekmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Coğrafi konumu, hava ve toprak şartlarına göre, aile çiftçiliği gelişip büyümektedir. Kurak iklimlerde aile çiftçiliğinin var olması ülkeler için siyasi ve ekonomik önem taşımaktadır. Bu iklimlerde üretilen ürünler stratejik konumdadır. Erozyonu önlemek, ekolojii korumak dışında sağladığı olumlu sosyo-ekonomik etkilerle göçü azaltma veya ortadan kaldırma gücüne sahiptir. Aromatik ve tıbbi bitkiler çeşitli alanlarda, farklı sanayi kollarında kullanıldığı için giderek talebi artmaktadır. Safran, dünyanın en değerli aromatik ve tıbbi bitkilerden biri olduğundan, ‘Aile Çiftçileri’ üzerindeki etkileri incelenmiş ve önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

“Gaen”de yapılan araştırma kapsamında safran yetiştiren aile çiftçilerinin %42.8’inin, 45-60 yaş aralığında olduğu, %42,8’inin eğitim düzeyinin orta okul olduğu saptanmıştır. Aile çiftçilerin % 33.2’sinin safrandan elde ettikleri gelir miktarı, 5000-10000 TL aralığındadır. Yapılan bir araştırma sonucuna göre, aile çiftçilerinin eğitim düzeyleriyle safran verimliliği orantılı çıkmıştır. Araştırmacılara göre eğitim eksikliği, çiftçilerin safrandan elde ettikleri gelir miktarını olumsuz yönde etkilemektedir. Safran yetiştiren aile çiftçilerinin eğitim düzeyleri düşüktür. Dolayısıyla devlet ve özerk kurumların bu bölgede daha aktif faaliyet göstermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Eğitim ile ilgili sorunlar çözülerek, aile çiftçilerinin safranı daha verimli şekilde yetiştirip, üretmeleri sağlanabilir (Esmailpour ve Kardavani, 2011: 3159).

Aile çiftçileri “Gaen” de safran yetiştirmelerini güdülendiren önemli neden olarak, bu bitkinin kurak iklim koşullarına uyum sağladığını belirtmişlerdir. Kurak ve verimsiz iklimlerde bile aile çiftçileri, aromatik ve tıbbi bitkiler yetiştirip topraklarına sahip çıkarak, yöre ve ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik politikalarında olumlu gelişme sağlayabilirler.

“Gaen” de safran yetiştirmek çiftçi aile üyelerine, özellikle ev kadınları ve gençlere iş imkanı yaratan bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Ancak sağladığı etki orta düzeydedir. Yapılan bir araştırmada, İran’ın safranla ilgili ihracat sıkıntıları irdelenmiştir. İran’ın safran ihracatında en başta gelen problemleri; İspanyol şirketlerin safranı, toptan fiyata alması, üretim zincirindeki standart sorunlar, ambalaj ve paketleme sorunları olarak tespit edilmiştir. Adı geçen sorunlara çözüm üretildiği takdirde safran ekonomik olarak aile çiftçilere avantaj sağlayacaktır.

Safran yetiştirmeye teşvik eden diğer neden ise, aile çiftçilerinin sosyal refahlarını yükseltmesidir. Ekonomik gelişmenin getirdiği geçim güvencesi, göç ve uyuşturucu satıcılık eylemini azaltmakla beraber, çiftçi ailelerinin sağlık ve tedavilerini olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca ekogastronomi turizminin gelişmesinde yüksek oranda katkı sağlamaktadır.

“Gaen”de aile çiftçilerinin belirttikleri gibi, safran üretiminde kimi zaman etik dışı uygulamalar olduğu, bu yüzden de ahlaki ve etik kurallara uymak için Tarım Bakanlığı tarafından sıkı denetleme yapılıp, safranın standart hale gelmesi için titiz şekilde uygulanması gerektiği bir zorunluluk olmalıdır.

Safran tarımı özelliklerinden dolayı bölgede sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin ilgisini çekmektedir. Özellikle çok boyutlu olmasından dolayı farklı turizm faaliyetlerine konu olabilir. Gaen’de safran yetiştiren aile çiftçilerinin yörelerde geliştirilebilecek turizm faaliyetlerine ilişkin olumlu düşünceleri olduğu belirlenmiştir. Özellikle çöl turizmi, eko gastronomi turizmi ve kültürel turizm faaliyetlerine daha olumlu yaklaşımda buldukları tespit edilmiştir.

Aromatik ve tıbbi bitkilerin kurak bölgelerdeki aile çiftçilerinin kalkınma ve gelişmesinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Ancak yetiştirme ve pazarlama sürecinde aile çiftçileri, kooperatifler ve devlet ile işbirliği halinde, daha donanımlı ve bilinçli şekilde yürütüldüğü takdirde sosyo-ekonomik gelişme ve sürdürülebilir turizm açısından önemli sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Başer, K. H. C. (1990). Tıbbi bitki ve baharatların dünyada ve türkiye’de ki ticareti ve talep durumu. *Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, (53): 18-22.
- Başer, K. H. C. (1997). *Tıbbi ve aromatik bitkilerin ilaç ve alkollü içki sanayinde kullanımı*. İstanbul Ticaret Odası Yayın, (39): 1-39.
- Başer, K. H. C. (1998). Tıbbi ve aromatik bitkilerin endüstriyel kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Tıbbi ve Aromatik Bitki ve İlaç Araştırma Merkezi Bülteni (TAB)*, 19-43.
- Basker, D., Negib, M. (1983). Uses of saffron crocus sativus. *Econ Bot*, (37): 228-236.
- Baytop, T. (1999). *Türkiye’de bitkiler ile tedavi geçmişte ve bugün*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Bryant, D., Nielsen, D., Tangle, L. (1997). *The last frontier forests: Ecosystems and economies on the edge*. Washington DC, World Resources Institute.
- Çavuşoğlu, A., Erkel, E. İ. (2005). Kocaeli ili koşullarında safran (*Crocus Sativus L.*) yetiştiriciliğinde yetiştirme yeri ve korm çapı’nın verim ve erkencilik üzerine etkisi. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18(2): 179-184.
- CONSEA (2011). Erişim tarihi: [21.12.2016] <http://www.brasil.gov.br/@@search?Subject%3Alist=Consea>
- Demirtürk, Y. (1990). Tıbbi bitkilerimizin değerlendirilmesi. *Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, (53): 12-16.
- Economic Policy and Planning Department Addis Ababa, (2003). Erişim tarihi: [21.12.2016] http://gafspfund.org/sites/gafspfund.org/files/Documents/Ethiopia_4_of_6_ARD%20policy.pdf
- Erdemir, D. A. (2001). *Sifalı bitkiler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- EsmailPour, A., Kardavani, P. (2011). Saffron (*Crocus sativus*) potentials for sustainable rural development: A case study of Balavelayat village in Kashmar, North Eastern Iran. *African Journal of Agricultural Research*, 6(13): 3149-3160.
- European Commission Agriculture and Rural Development, (2005). Erişim tarihi: [21.12.2016] [http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/11/SC11EXP_rural%20development .pdf](http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/11/SC11EXP_rural%20development.pdf)
- FAO Orman Komitesi, (2014). *Report of the 22nd session of the committee on forestry*. Erişim tarihi: [21.12.2016] <http://www.fao.org/3/a-ML214e.pdf>.
- FAO Tarım Komitesi, (2015). *Report of the 24th session of the committee on agriculture*. Erişim tarihi: [21.12.2016] <http://www.fao.org/3/a-ML895e.pdf>.

- FAO, (2014). *The state of food insecurity in the world 2014*. Erişim tarihi: [21.12.2016] <http://www.fao.org/3/a-i4030e.pdf>
- Farshad, A., Zinck, J. A. (1993). *Seeking agricultural sustainability agriculture*. *Ecosystem & Environment*, 47(1): 1–12.
- Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M. S. (2011). Geçmisten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1): 52-67.
- Golmohammadi, F. (2012). Investigating knowledge, attitude and skills of elite farmers about of importance and effects of climate changes in agriculture and extension education activities in confronting them (in South Khorasan Province-Iran). *International Journal of Science and Engineering Investigations*, 1(6): 46-54.
- Greening the Blue. (2016). Erişim tarihi: [20.12.2016] <http://www.greeningtheblue.org/about-greening-blue>.
- Gül, V. (2014). Rize yöresine ait tıbbi ve aromatik bitkilere genel bir bakış. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(4): 97-107.
- Jagger, P. And Pender, J. (2003). The role of trees for sustainable management of less-favored lands: the case of eucalyptus in Ethiopia. *Forest Policy and Economics*, (5): 83–95.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kazemi, M., Talebifer, M., Abedin, E., Seffaryan, A. (2010). *Safran*. Tahran: Ayej Yayınevi.
- Kendir, G., Güvenç, A. (2010). Etnobotanik ve Türkiye’de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30(1): 49-80.
- Koç H., (2001). *Yumrulu-soğanlı ve kokulu bitkiler*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, (48): 180-186.
- Kunkel, G. (1984). *Plants for human consumption: an annotated checklist of the edible phanerogams and ferns*. Koenigstein, Australia.
- Lange, D. (2006). International trade in medicinal and aromatic plants. *Medicinal and Aromatic Plants*, 155-170.
- Levey, M. (1973). *Early Arabic pharmacology: an introduction based on ancient and medieval sources*. Brill Academic Pub.
- Lindenmayer, D. B., Franklin, J. F., Fischer, J. (2006). General management principles and a checklist of strategies to guide forest biodiversity conservation. *Biological Conservation*, (131): 433-445.
- Mashayekhan, A., Jalilvand, H., Pourmajidian, M. R., Gholami, M. R., Sabet Teimouri, M. (2015). Potential cultivation areas of Saffron and its economic effects on forest dwellers welfare. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 65(1): 1-6.
- Molina, R. V., Valero, M., Navarro, Y., Guardiola, J. L., Garcí’a-Luis, A. (2005). Temperature effects on flower formationin saffron (*Crocus sativus* L.), *Scientia Horticulturae*, (103): 361-379.
- Mousavi S., Bathaie, Z. (2011). Historical uses of saffron: identifying potential new avenues for modern research. *Avicenna Journal of Phytomedicine*, 1(2): 57-66.

- Negbi, M., Dagan, B., Dror, A., Basker, D. (1989). Growth, flowering, vegetative reproduction and dormancy in the saffron crocus (*Crocus sativus* L.). *Israel Journal of Botany*, (38): 95-113.
- Özdemir, Ü. (2001). Safranbolu ve safran tarımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (5): 296-308.
- Palmer, J. (1983). Saffron. *Annual journal of the Royal New Zealand Institute of Horticulture*, (11): 93-97.
- Paşayeva, L., Tekiner, H. (2014). Türk-İslam tıbbında safranın yeri. *Lokman Hekim Journal*, 4(3): 11-15.
- Rees, A. R. (1988). Saffron- an expensive plant product. *Plantsman*, 9(4): 210-217.
- Saber, A. H. (1982). Chronological notes on medicinal plants. *Hamdard* 25, Tahran.
- SID. (2013). Journals.sid. Erişim tarihi: [24.9.2016] http://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/5003313920204.pdf
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, (2014). Erişim tarihi: [22.9.2016] http://kkp.tarim.gov.tr/ADMIN/App_Upload/UKKS.pdf
- Walter, S., Vantomme, P., Killmann, W., Ndeckere, F. (2003). Benefit sharing arrangements in the field of non-wood forest products. Sustainable Production of Wood and Non-Wood Forest Products. Proceedings of the IUFRO Division 5 Research Groups 5.11 and 5.12, Rotorua, New Zealand.
- Yaman, K., Akyıldız, M. H. (2008). Kastamonu’da yetişen bazı odun dışı orman ürünlerinin toplama, işleme ve pazarlama maliyetleri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1): 26-36.
- Yoğunlu, A. (2011). Tunceli ekonomik değeri olan bitkiler raporu. *Fırat Kalkınma Ajansı, Sektörel Araştırmalar Serisi*, (5): 1-45.
- Zavareh, P., Hosseini, M. A., Nabizadeh, A., Mohebi, H, R. (2009). Export capacity and target markets of Iran saffron. *Journal of Business Research*, (51): 59-95.